

65 ГОДИНИ ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Почитувани професори, научници, почитувани колеги и колешки, почитувани присутни!

Добредојдовте на овој голем и значаен ден кога одбележуваме 65 години од основањето на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Добредојдовте на првиот ден од третите Отворени денови на Институтот. Дозволете ми, на почетокот да им упатам неизмерна благодарност на основоположниците и на сите пензионирани кадри на Институтот за македонски јазик за визионерската моќ, поставеноста и пожртвуваноста во развојот и растежот на оваа институција.

Почнувајќи од првиот директор Крум Тошев, потоа неповторливиот долгогодишен прв човек д-р Трајко Стаматоски, преку исклучително борбената директорка Олга Иванова и нивните следбеници Васил Дрвошанов, Марија Коробар-Белчева, Снежана Веновска-Антевска, Лилјана Макаријоска и вршителите на директорската функција Мито Аргировски, Веселинка Лаброска, Елка Јачева-Улчар, Гоце Цветановски, Мери Цубалевска и Снежана Велковска, трасирани се патиштата на Институтот, а чекорењето по нив продолжува кон новите предизвици на општественото живеење.

Да се потсетиме: Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ е основан во март 1953 година, пред 65 години, со задача сестрано да го проучува македонскиот јазик, да ги поттикнува творечките потфати во таа област и да се грижи за усовршување на научните и на стручните работници во него. Во текот на изминативе години Институтот, како дел од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, постапно израсна во значајна научна институција во која што се работи на големи, фундаментални проекти и се вршат значајни научни истражувања. Оттаму, неговите резултати се следат со внимание и респект од домашната и од светската научна јавност.

Во своето постоење Институтот за македонски јазик израсна во светски центар за изучување на македонскиот јазик, а преку трудовите што се појавуваа во минатиот период, во еминентен славистички центар. Кога зборуваме за дејноста на Институтот за македонски јазик, не може а да не споменеме дека тој имал и има плодна соработка со голем број научни и други институции во рамките на Република Македонија и надвор од неа. Институтот, во рамките на Универзитетот, а особено преку активното партиципирање во работата на Семинарот за македонски јазик, литература и култура, има соработка со најпознатите светски слависти. Многумина од нив, поттикнати од материјалите што се сместени во богатите картотеки на Институтот, го истражуваат македонскиот јазик или спроведуваат компаративни истражувања на македонскиот со другите јазици. Резултатите од научната дејност на

Станислав Станковиќ⁶⁶**НЕГУВАЊЕ НА ЈАЗИЧНИОТ (И ЕТНИЧКИОТ) ИДЕНТИТЕТ
КАЈ МАКЕДОНЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА СРБИЈА**

Апстракт: Овој прилог претставува последна од трите главни целини кои се произлезени од поширокото истражување на етнолингвистичката виталност на припадниците на македонската национална заедница во Република Србија. Во него се анализираат ставовите на Македонците и нивните потомци кон негувањето на македонскиот јазичен (и етнички) идентитет во Република Србија. Кога станува збор за виталноста на македонскиот јазик во оваа држава, по ова истражување може да се заклучи дека степенот на неговата загрозеност е навистина висок. И во поглед на учеството на говорителите на македонскиот јазик во вкупната референтна популација во Р Србија, неговиот опстанок, освен на подрачјето на јужен Банат, е мошне несигурен во сите српски региони. Имено, само во јужен Банат Македонците сè уште живеат во компактни заедници и тоа главно во следните три населби: Јабука, Качарево и Пландиште, што секако претставува позитивен фактор за зачувување на етнолингвистичката виталност на македонската малцинска заедница во овој дел на Р Србија. Инаку, добиените резултати покажуваат дека денес припадниците на македонската етнолингвистичка заедница добро ја перципираат и добро ја разбираат ослабената виталност на македонскиот јазик во Р Србија.⁶⁷

Клучни зборови: јазичен (и етнички) идентитет, негување, ставови кон јазикот, малцински македонски јазик, доминантен српски јазик, Македонци, Р Србија.

Воведен, општ осврт врз истражуваниот проблем. Во третата целина од поширокото истражување на етнолингвистичката виталност на македонската национална заедница во Р Србија (в. Станковиќ 2015, 2016, 2017)⁶⁸ се анализираат ставовите на Македонците и нивните потомци кон негувањето на македонскиот јазичен (и етнички) идентитет во оваа држава, т.е. се проблематизираат одговорите на испитаниците што се добиени во рамките на прашањата бр. 22, 23, 24, 25, 38, 39 и 40 од соодветниот прашалник.⁶⁹ Впрочем, јазичните одлики претставуваат едно од

⁶⁶ Универзитет во Приштина, Филозофски факултет, Косовска Митровица // Институт за српски јазик при САНУ, Белград; stanislav.luznjak@gmail.com

⁶⁷ Овој труд е изработен во рамките на проектот *Интердисциплинарно истражување културно и језичко наследство Србије и израда мултимедијално интернет портала Појмовник српске културе* (47016), кој е финансиран од страна на Министерството за образование, наука и технолошки развој на Р Србија.

⁶⁸ Во претходно објавените две целини се говори за јазичната компетенција (Станковиќ 2016) и за употребата на јазикот (Станковиќ 2017) кај Македонците и нивните потомци во Р Србија.

⁶⁹ Во истражуваниот примерок се вклучени 448 испитаници во 34 пункта, кои беа распределени во шест регионални групи: југоисточна и источна Србија (86); Косово и Метохија (40); западна и средишна централна Србија (48); Град Белград (40); Војводина без јужен Банат (50); јужен Банат, прва подгрупа Панчево и Алибунар (116), втора подгрупа

поважните општествени обележја: тие се вкрстуваат, усвојуваат и модифицираат во контактите на културните кругови и социјалните групи, од чија историја и традиција, односно од чија променлива динамика, покрај јазичните произлегуваат и етничките обележја. Освен социјалната и културната условеност, овие обележја имаат и социопсихолошка основа. Во наведените процеси се доаѓа до несвесна идентификација со различни системи на вонјазични вредности и до имитирање на прифатената мостра, но и до дистанцирање од она што е помалку вредно. И сето тоа, секако, свој одраз наоѓа и во јазикот, па сосема е разбирливо што интензитетот на манифестирање на етничките карактеристики е различен од група до група, и од подгрупа до подгрупа, и сè така до релацијата од поединец до поединец. Значи, припадност кон заедницата не се манифестира само низ објективните етнички, историски, општествени и политички факти туку и „kroz subjektivna osećanja i simboličke vrednosti koje za pripadnike imaju sopstveni kolektiv, njegova osobena svojstva i njegovo zasebno ime kao kondezovano oličenje njegove jedinstvenosti“ (Bugarski 1986: 165). Ова, пред сè, се врзува за чувството на припадност кон нацијата, при што когнитивно-психолошките особености на колективниот идентитет избиваат во прв план. На тој план се втемелува и врската со јазикот, кој, покрај средството, станува и симбол на заедништво. Меѓутоа, оваа врска диференцирано се реализира и главно зависи „od činilaca koji određuju vrstu i stepen kolektivne svesti kod grupe kao celine i rojedinaca koji je sačinjavaju“ (Исто). Во овој дел од текстот треба да се каже и тоа дека во историјата честопати доаѓало до лабилност на врската меѓу нациите и јазикот, за што, пак, ни говорат искуствата на многуте национални малцинства и доселенички групи низ целиот свет, кои во новите социокултурни средини го напуштале својот мајчин јазик и преминувале на јазикот на новата општествена средина. Меѓутоа, под кажаното не се подразбира и истовремено губење на етничкиот идентитет.

За негувањето на македонскиот јазичен (и етнички) идентитет во Р Србија. Кога станува збор за актуелната виталност на македонскиот јазик во Р Србија, може да се констатира дека степенот на неговата загрозеност е навистина висок. Всушност, во поглед на учеството на говорителите на македонскиот јазик во вкупната референтна популација, неговиот опстанок, со исклучок на подрачјето на јужен Банат, е несигурен во сите региони на Р Србија каде што е извршено ова истражување. Токму во јужен Банат Македонците живеат во компактни заедници и тоа првенствено во три населби: Јабука, Качарево (во околицата на Панчево) и Пландиште, што претставува мошне позитивен фактор за зачувување на етнолингвистичката виталност на македонската малцинска заедница во овој дел на Р

Пландиште и Вршац (68). Испитаниците беа поделени во три возрастни групи: од 15 до 34, од 35 до 54, и 55 и повеќе години. Меѓу нив имаше 232 лица од женски и 216 лица од машки пол. Во поглед на потеклото, испитаниците беа поделени на оние кои се родени и на оние кои се доселени во Р Србија, од првите имаше 197, а од вторите 239, додека 12 испитаници не дадоа одговор на ова прашање. Најголем процент од испитаниците се изјасниле како Македонци (44,42%), потоа и како Македонци и како Срби (33,48%), додека малку повеќе од 1/5 испитаници се изјасниле како Срби. Понатаму види и кај Станковиќ 2017: 167–168 (т.е. во тамошната фуснота бр. 4).

Србија. Имено „*govornici manjinskog jezika koji su koncentrisani u istoj geografskoj oblasti imaju veće šanse da opstanu kao dinamična lingvistička zajednica, zahvaljujući čestoј меѓусобној комуникацији која им омогуќава осеќај солидарности*“ (Petrović 2009: 49). Одредена концентрација на припадниците на малцинските заедници на подрачјето што тие го населуваат, по омеѓената национална територија, е втората главна релевантна варијабла во рамките на дистрибуцијата на говорителите. Значи, овој момент на нужната концентрација и фактот дека голем број Македонци го сметаат македонскиот јазик како важен конституент на својата националност претставува добра основа за можно зачувување на македонскиот јазик во споменатите три банатски населби (в. и Бошњаковиќ, Књижар 2011: 151–152). Во предметново истражување е користен прашалник, т.е. директно мерење на ставовите кон јазикот (в. Bugarski 1986: 134–152; Бошњаковиќ, Књижар 2011: 125–127); а одговорите на испитаниците се обработени во статистичкиот пакет SPSS 20.

Прашање бр. 1 (во Прашалникот бр. 22): Дали мислите дека Македонците во РС треба да се школуваат на македонски јазик: **А.** да → и тоа: **1)** Треба целосно да имаат настава на македонски јазик: **а)** во предучилишна установа, **б)** во основно училиште, **в)** во средно училиште, **г)** на факултет; **2)** Треба да имаат задолжителна настава само по предметот Македонски јазик, книжевност и култура: **а)** во предучилишна установа, **б)** во основно училиште, **в)** во средно училиште, **г)** на факултет; **3)** Треба да имаат факултативна настава по предметот Македонски јазик, книжевност и култура: **а)** во предучилишна установа, **б)** во основно училиште, **в)** во средно училиште, **г)** на факултет. **Б.** не.

Податоците во табелата 1 покажуваат дека на првиот дел од прашањето бр. 1 одговориле сите испитаници. Нешто повеќе од две третини (67,86%) од испитуваниот примерок сметаат дека Македонците во РС Србија треба да се школуваат на македонски јазик; но речиси една третина (32,14%) од испитаниците смета дека припадниците на македонското национално малцинство во оваа држава не треба да се школуваат на македонски јазик.

Дали Македонците во РС Србија треба да се школуваат на македонски јазик:	Број на испитаници	Проценти
да	304	67,86
не	144	32,14
Вкупно	448	100,00

Табела 1. Застапеност на испитаниците според ставот дали Македонците во РС Србија треба да се школуваат на македонски јазик

Од вкупниот број анкетирани кои позитивно одговориле на првиот дел од прашањето бр. 1, поголемиот дел (89,70%) смета дека Македонците во РС Србија во текот на своето школување треба да имаат само настава по предметот *Македонски јазик, книжевност и култура*, при што за статусот на изборниот предмет се определиле 69,60%, а за статусот задолжителен предмет 20,10% испитаници (в. графички приказ 1). Понудената можност за целосна настава на македонски јазик ја

заокружиле само 10,20% испитаници од примерокот кој позитивно одговорил на првиот дел од ова прашање.

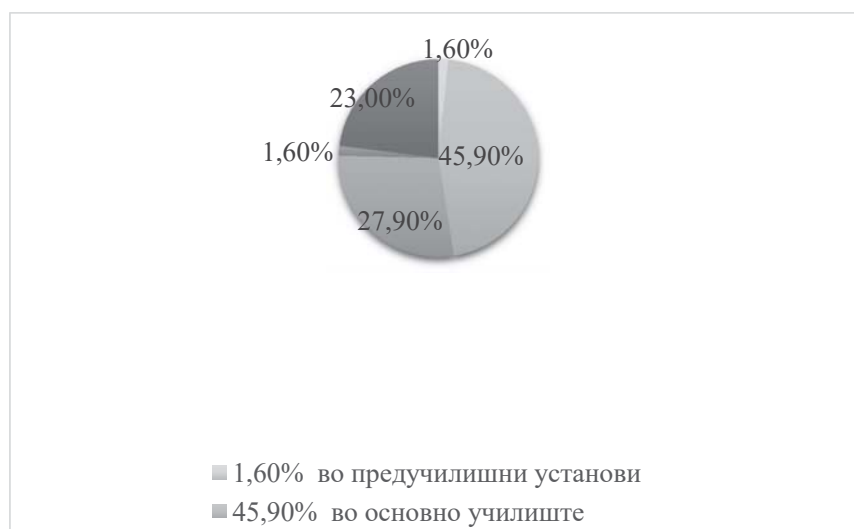
Графички приказ 1. Застапеноста на испитаниците кои позитивно одговориле на прашањето

Испитаниците кои се изјасниле за целосна настава на македонски јазик се поделени во четири групи (в. графички приказ 2). Најголемата група ја чинат анкетираниите кои сметаат дека целосна настава на македонски јазик треба да има во основните училишта (40,60%); потоа доаѓаат испитаниците кои мислат дека таа настава треба да биде спроведена во средните училишта (21,90%); и на крајот еднаков број испитаници смета дека наставата на македонски јазик треба да се одвива на сите нивоа на образование (18,80%), т.е. и на универзитетско ниво (18,80%).

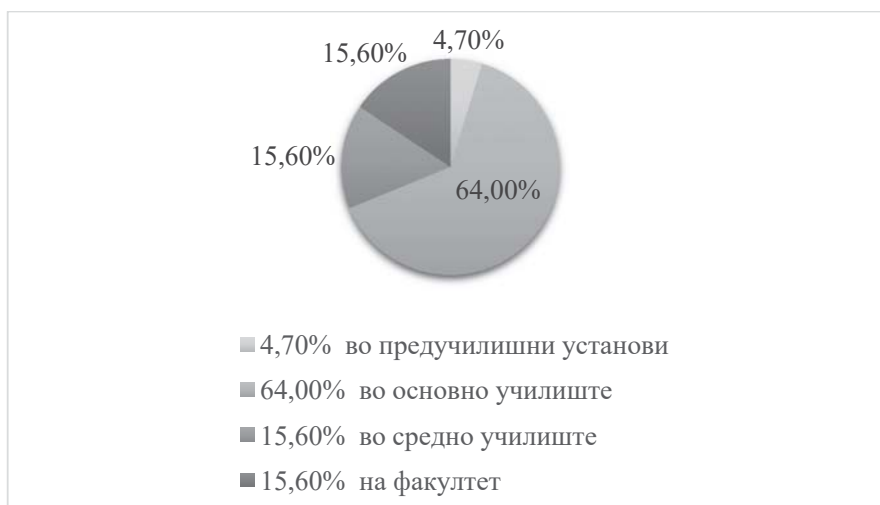
Графички приказ 2. Застапеноста на испитаниците кои сметаат дека треба да има целосна настава на македонски јазик

Застапеноста на испитаниците кои сметаат дека Македонците во Р Србија во текот на своето школување треба во статусот задолжителен да го имаат и предметот *Македонски јазик, литература и култура* е дадена во графички приказ бр. 3. Нешто помалку од половината од овој примерок се изјасниле за воведување на овој предмет во наставата во основното училиште (45,90%), а нешто повеќе од една четвртина за воведување во наставата во средното училиште (27,90%); бројот на испитаници кои сметаат дека овој предмет треба да биде застапен на сите нивоа на образование е приближно ист (23,00%); ист број испитаници се изјаснија за воведување на овој предмет во предучилишни (1,60%) и во високошколски институции (1,60%).

Графички приказ 3. Дистрибуција на испитаниците кои сметаат дека треба да има задолжителна настава само по предметот Македонски јазик, книжевност и култура

Од вкупниот број испитаници кои се изјаснија дека предметот *Македонски јазик, книжевност и култура* во образовниот систем на Р Србија треба да има статус на изборен предмет (в. графички приказ 4), речиси две третини од анкетираниите сметаат дека тој треба да биде воведен во основното образование (64,00%); еднаков број испитаници се изјаснија дека тој треба да биде воведен во средното училиште (15,60%) и во високошколското образование (15,60%); додека најмал број од нив (4,70%) сметаат дека тој треба да биде застапен во предучилишното образование.

Графички приказ 4. Застапеност на испитаниците кои сметаат дека треба да има само факултативна настава по предметот Македонски јазик, книжевност и култура

Прашање бр. 2 (во Прашалникот бр. 23): Дали мислите дека треба да се негува македонскиот јазик во семејството за да се зачува националниот идентитет на Македонците во РС: **а)** да, **б)** не?

Во табелата бр. 2 се дадени податоци за ставот на Македонците и нивните потомци во Р Србија во врска со негувањето на македонскиот јазик во семејството. Дури 409 испитаници (91,29%) мислат дека за зачувување на националниот идентитет е неопходно негување на македонскиот јазик во семејството. Оттаму можеме да заклучиме дека припадниците на македонското национално малцинство се свесни за фактот дека негувањето на јазикот во семејството е гаранција за неговото зачувување. Ова се поклопува и со соодветните ставови во областа на развојната психологија. Мал број, 38 испитаници (8,48%), мисли дека за зачувување на македонскиот национален идентитет не е потребно негување на македонскиот јазик во семејството.

За зачувување на националниот идентитет е потребно негување на макед. јазик во семејството:	Број на испитаници	Проценти
да	409	91,29
не	38	8,48
нема податоци	1	0,22
Вкупно	448	100,00

Табела 2. Застапеност на испитаниците според ставот дали треба да се негува македонскиот јазик во семејството

Податоците во табелата бр. 3 покажуваат дека со растењето на возрасната категорија расте и процентот на испитаниците кои сметаат дека македонскиот јазик треба да се негува во семејството. Тој процент, од најмладата до најстарата возрасна група изнесува: 84,38% : 92,52% : 95,93%. Кај негативните одговори релацијата е обратна, најголем процент од испитаниците кои мислат дека македонскиот јазик не треба да се негува во семејството припаѓа на најмладата возрасна група (15,63%), потоа следуваат припадниците на средната (7,48%) и на крај испитаниците во најстарата возрасна група (4,07%).

За зачувување на националниот идентитет е потребно негување	Возраст на испитаниците			Вкупно
	15 – 34	35 – 54	55 и повеќе	

на македонскиот јазик во семејството:								
да	108	84,38%	136	92,52%	165	95,93%	409	91,50%
не	20	15,63%	11	7,48%	7	4,07%	38	8,50%
Вкупно	128	100%	147	100%	172	100%	447	100%

Табела 3. Застапеност на испитаниците според ставот дали треба да се негува македонскиот јазик во семејството и возраста

Прашање бр. 3 (во Прашалникот бр. 24): Освен преку училиштата, на кои други официјални начини би сакале да го чувате својот национален идентитет во РС: **а)** преку печатот, **б)** преку радио и телевизиски емисии, **в)** негувајќи ја македонската народна традиција во културно-уметнички друштва, **г)** престојувајќи, школувајќи се, посетувајќи семинари во РМ и сл.?

Застапеноста на испитаниците според ставот на кој друг начин би можеле, т.е. би сакале да го сочуваат националниот идентитет во Р Србија, е прикажан во табела бр. 4. Речиси една третина од испитаниците (29,24%) смета дека тоа може да се постигне со негување на македонската народна традиција преку културно-уметничките друштва. Сепак, најголем дел од испитуваниот примерок (58,48%) ги поддржува сите начини што се дадени во ова прашање.

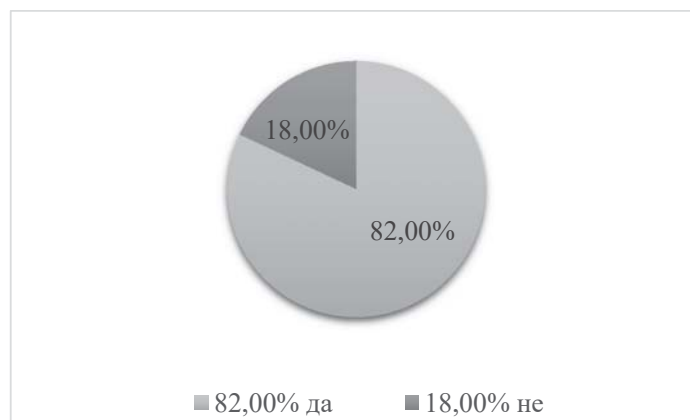
Начини за зачувување на националниот идентитет	Број на испитаници	Проценти
сè од наведеното	262	58,48
негувајќи ја македонската народна традиција во културно-уметнички друштва	131	29,24
преку радио и телевизиски емисии	36	8,04
престојувајќи, школувајќи се, посетувајќи семинари во Р Македонија и сл.	15	3,35
преку печатот	3	0,67
нема податоци	1	0,22
Вкупно	448	100,00

Табела 4. Застапеност на испитаниците според ставот на кој друг начин би сакале да го чуваат својот национален идентитет во Р Србија

Прашање: бр. 4 (во Прашалникот бр. 25): Дали би сакале подобро да го зборувате македонскиот јазик: **а)** да, **б)** не?

Во графичкиот приказ бр. 5 се претставени резултатите кои ни говорат за тоа дека Македонците и нивните потомци во Република Србија во голем број случаи (82,00%) сакаат да имаат подобра македонска комуникативна компетенција, што, пак, за евентуално пошироко спроведената општествена стратегија за зачувување на

македонската етнолингвистичка виталност во Република Србија може да биде од големо значење. Многу помал број испитаници не сака подобро да го зборува македонскиот јазик (18,00%).

Графички приказ 5. Застапеност на испитаниците според ставот дали би сакале подобро да го зборуваат македонскиот јазик

Прашање бр. 5 (во Прашалникот бр. 39): За чувството на припадност кон македонската националност, македонскиот јазик: **а)** има големо значење, **б)** има мало значење, **в)** нема некое значење.

И во табелата бр. 5 се наоѓаат резултатите кои одат во прилог на споменатата (и можна и секако неопходна) стратегија. Имено, тука три четвртини од испитаниците (75,00%) сметаат дека македонскиот јазик е многу важен за зачувување на македонската национална припадност, дека е малку важен мислат 16,52%, а дека е неважен само 7,37% од испитуваниот примерок.

Македонскиот јазик е:	Број на испитаници	Проценти
многу важен	336	75,00
малку важен	74	16,52
неважен	33	7,37
нема податоци	5	1,12
Вкупно	448	100,00

Табела 5. Застапеност на испитаниците според ставот какво значење за чувството на национална припадност има македонскиот јазик

Резултатите во табелата бр. 6 покажуваат дека во средната (80,41%) и најстарата (79,77%) во однос на најмладата (62,20%) возрастна група, расте и значењето на негувањето на македонскиот јазик и чувањето на националната

припадност. Сепак, и кај припадниците на помладата популација (речиси две третини дадоа одговор: многу важен) има мошне голема свест за значењето на македонскиот јазик, за чувството на припадност на македонската национална заедница.

Македонскиот јазик е:	Возраст на испитаниците							
	15 – 34		35 – 54		55 и повеќе		Вкупно	
многу важен	79	62,20%	119	83,22%	138	79,77%	336	75,85%
малку важен	31	24,41%	17	11,89%	26	15,03%	74	16,70%
неважен	17	13,39%	7	4,89%	9	5,20%	33	7,45%
Вкупно	127	100%	143	100%	173	100%	443	100%

Табела 6. Застапеност на испитаниците според ставот какво значење за чувството на национална припадност имаат македонскиот јазик и возраста

Прашање бр. 6 (во Прашалникот бр. 40): Што мислите, каква е иднината на македонскиот јазик во округот или во градот во којшто живеете _____?

Од испитаниците беше побарано да искажат свое мислење за иднината на македонскиот јазик во крајот каде што живеат, што, пак, претставува перцепција на јазичната виталност. Беше утврдено дека во сите три возрасни групи испитаниците имаат приближно исто мислење, па вкрстувањето со варијаблата возраст не беше извршено. Имено, половина од испитаниците (58,04%) смета дека македонскиот јазик во Р Србија нема иднина; една четвртина од испитаниците (20,31%) тврди дека „малку Македонци го користат македонскиот јазик“, додека една десеттина (11,16%) мисли дека македонскиот јазик треба да влезе во образовниот систем (табела 7). Кај преостанатите седум типа одговори е забележена многу мала застапеност на испитаниците, во сите случаи таа се движи под еден процент.

Каква е иднината на македонскиот јазик:	Број на испитаници	Проценти
без иднина	260	58,04
малку Македонци го користат македонскиот јазик	91	20,31
потребно е да влезе во институциите и училиштата	50	11,16
треба да влијае Националниот совет	4	0,89
во Србија треба да се зборува српски	3	0,67
зачувување преку народни песни	3	0,67
светла и позитивна	2	0,45

потребно е ангажирање од сите за да биде позитивна	2	0,45
ќе се користи само во кругот на семејството	2	0,45
добра	2	0,45
нема податоци	29	6,47
Вкупно	448	100,00

**Табела 7. Застапеност на испитаниците според ставот
за иднината на македонскиот јазик**

Прашање бр. 7 (во Прашалникот бр. 38): Со заокружување на број оценете каде македонскиот јазик се зборува подобро: **а)** во Јабука → 1 2 3 4 5, **б)** во Качарево → 1 2 3 4 5, **в)** → во Глогоњ: 1 2 3 4 5, **г)** во околината на Пландиште → 1 2 3 4 5, **д)** во околината на Вршац → 1 2 3 4 5.

Задачата на испитаниците беше на скалата од 1 до 5 да се даде оценка како се зборува македонскиот јазик во одредени пунктови во јужен Банат. Ако ја разгледаме содржината на прашањето, можеме да кажеме дека одговорот на ова прашање според видот, покрај прагматскиот може да претставува и естетски суд на испитаниците, според предметот тоа е суд за одредени јазични вариетети, а според манифестацијата тој може да се вброи во несвесни судови. Вкупниот број (не)добиеени одговори и територијалната распространетост на испитаниците кои можеа (односно не можеа) да одговорат на ова прашање, ни говори многу во врска со функционирањето на македонското национално малцинство во Р Србија. На пример, овој податок упатува на тоа дека македонската национална заедница, генерално гледано, ја карактеризираат социјалните мрежи од отворен тип, што, пак, донекаде е во склад со нејзината широка територијална дистрибуција. Бидејќи испитаниците од јужен Банат дадоа најголем број одговори, се потврдија очекувањата дека Македонците во тој дел на Србија живеат во релативно компактна национална заедница. И најголем број одговори добиени за пунктот Јабука е очекуван, бидејќи ова место кај Македонците и нивните потомци во Република Србија се доживува како место каде што е концентриран најголемиот број македонски говорители во оваа држава.

Во табелата бр. 8 гледаме дека многу поголем број испитаници не одговориле на ова прашање. Бројот на испитаниците кои не дале одговор е поголем и приближно е изедначен за пунктовете Качарево (68,75%), Глогоњ (70,54), Пландиште (72,99%) и Вршац (74,55%), а во однос на овие одговори е помал за пунктот Јабука (58,26%). Оценувањето на вариететите на скалата од 1 до 5 беше во склад со наведените карактеристики на македонската национална заедница (табела 9). Најголемата просечна оценка ја доби македонскиот идиом во Јабука (4,07), а потоа следуваат идиомите во Пландиште (3,24), Качарево (3,05), Вршац (2,27) и во Глогоњ (2,25).

	Вкупниот број на дадените оценки од 1 до 5 за квалитетот на употребата на македонскиот јазик									
	Јабука		Качарево		Глогоњ		Планиште		Вршац	
број на испитаници	187	41,74%	140	31,25%	132	29,46%	121	27,01%	114	25,45%
нема податоци	261	58,26%	308	68,75%	316	70,54%	327	72,99%	334	74,55%
Вкупно	448	100%	448	100%	448	100%	448	100%	448	100%

Табела 8. Застапеност на испитаниците кои дале оценка за комуникативната компетенција

	Јабука	Качарево	Глогоњ	Планиште	Вршац
Просечна оценка	4,07	3,05	2,25	3,24	2,27

Табела 9. Просечна оценка од испитаниците кои одговориле на прашањето број 38

Заклучен осврт врз обработените прашања и врз добиените резултати.

Во табелите и графичките прикази во овој дел на статистичката обработка на податоците се разгледувани резултатите што се добиени преку одговорите на испитуваниот примерок на следните седум прашања (и во делумното вкрстување со некои од променливите категории) од прашалникот:

1. Дали мислите дека Македонците во РС треба да се школуваат на македонски јазик: А. да → и тоа: 1) Треба целосно да имаат настава на македонски јазик: а) во предучилишна установа, б) во основно училиште, в) во средно училиште, г) на факултет; 2) Треба да имаат задолжителна настава само по предметот Македонски јазик, книжевност и култура: а) во предучилишна установа, б) во основно училиште, в) во средно училиште, г) на факултет; 3) Треба да имаат факултативна настава по предметот Македонски јазик, книжевност и култура: а) во предучилишна установа, б) во основно училиште, в) во средно училиште, г) на факултет. Б. не; **2.** Дали мислите дека треба да се негува македонскиот јазик во семејството за да се зачува националниот идентитет на Македонците во РС: а) да, б) не; **3.** Освен преку училиштата, на кои други официјални начини би сакале да го чувате својот национален идентитет во РС: а) преку печатот, б) преку радио и телевизиски емисии, в) негувајќи ја македонската народна традиција во културно-уметнички друштва, г) престојувајќи, школувајќи се, посетувајќи семинари во РМ и сл.; **4.** Дали би сакале подобро да го зборувате македонскиот јазик: а) да, б) не. **5.** За чувството на припадност кон македонската националност, македонскиот јазик: а) има големо значење, б) има мало значење, в) нема некое значење; **6.** Што мислите, каква е иднината на македонскиот јазик во округот или во градот каде што живеете; **7.** Со заокружување на број оценете каде се зборува подобро македонскиот јазик: а) во Јабука → 1 2 3 4 5, б) во Качарево → 1 2 3 4 5, в) → во Глогоњ: 1 2 3 4 5, г) во околината на Планиште → 1 2 3 4 5, д) во околината на Вршац → 1 2 3 4 5.

Резултатите што се добиени во одговорите на првото од наведените прашања покажуваат дека поголемиот број Македонци и нивните потомци (речиси 70,00%) мислат дека македонските деца во Р Србија треба да имаат или целосна настава на македонски јазик (на едно или на сите нивоа на образование) или настава по предметот *Македонски јазик, книжевност и култура* (со статус на задолжителен или избран предмет). Овде неспоредливо поголем процент од испитаниците се изјаснија за следење само на наставата по предметот *Македонски јазик, книжевност и култура* (89,70%); додека во однос на овој дел од примерокот, многу мал број од анкетираниите се определи за следење на целосна настава на македонски јазик (10,20%). Меѓу тие кои ја заокружиле можноста за воведување на предметот *Македонски јазик, книжевност и култура* во образовниот систем на Р Србија, побројни беа испитаниците кои се одлучија тој да има факултативен статус (69,60%) отколку да има статус на задолжителен предмет (20,10%).

Во статусот за избран предмет, пак, најмногу испитаници сметаат дека тој треба да се воведо во основното училиште (64,00%), еднаков број анкетирани се изјаснија да се воведо во средното и во високото образование (по 15,60%), а мал број во предучилишните установи (4,70%). Неговата застапеност како задолжителен предмет се движи по следниот редослед: во основните училишта (45,90%), средните училишта (27,90%), сите нивоа на образование (23,00%), еднаков број во високото образование и предучилишните установи (по 1,60%). Најголемата група од испитаниците која се изјасни за целосна настава на македонски јазик е сочинета од анкетирани кои сметаат дека треба да има целосна настава на македонски јазик во основно училиште (40,60%), потоа доаѓаат испитаниците кои мислат дека оваа настава треба да се одвива само во средно училиште (21,90%) и на крај еднаков број испитаници смета дека наставата на македонскиот јазик треба да биде застапена на сите нивоа на образование и во високошколските институции (по 18,80%).

Од изложеното може да се заклучи дека испитаниците во најголем број се изјаснија за воведување на предметот *Македонски јазик, книжевност и култура* во основните училишта и тоа со статус на факултативен предмет. Овој висок процент на одговори кај испитуваниот примерок целосно се согласува со постојните објективни можности во Р Србија, односно со фактот дека на целата нејзина територија, а во склад со релевантните законски одредби, во основното училиште може да се организира факултативна настава по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура*.⁷⁰ Во фактот дека мал број испитаници смета дека ваквата настава треба да биде организирана и на повисоко ниво на образовниот систем во Р Србија, секако се наоѓа нивното реално согледување на постоечките состојби, пред сè, на планот на територијалната дистрибуција на припадниците на македонското национално малцинство, а воопшто земено и нивното реално согледување на општите состојби на планот на демографијата, просветата, економијата и сл. во оваа држава.

Кога станува збор за ставот на Македонците и нивните потомци во врска со негувањето на македонскиот јазик во семејството, добиените резултати покажуваат

⁷⁰ Ваквата настава до сега е организирана во Јабука и Качарево (Панчево), Гудурица (Вршац), Богоевце (Лесковац). (Види и кај Станковиќ 2015: 59–65).

дека поголемиот број од испитуваниот примерок (91,29%) мисли дека за зачувување на македонскиот национален идентитет е неопходно негување на македонскиот јазик во семејството. Припадниците на македонското национално малцинство во Р Србија се свесни за фактот дека негувањето на јазикот во семејството е истовремено и гаранција за неговото зачувување. Всушност, мислењето на испитаниците се совпаѓа со ставовите на стручњациите од релевантните психолошки дисциплини, кои тврдат дека периодот на предучилишна возраст е многу значаен за целокупниот психички развој на детето, а тоа го опфаќа и изучувањето на јазиците. Децата на оваа возраст сè многу осетливи на влијанијата од своето социјално опкружување, на сетилните впечатоци, однесувања, знаења, искуства (в. Бошњаковиќ, Књижар 2011: 152). Само мал број испитаници (8,48%) мисли дека за зачувување на македонскиот национален идентитет не е потребно негување на македонскиот јазик во семејството.

На прашањето за другите начини на зачувување на македонскиот национален идентитет во Република Србија, речиси една третина од испитаниците мисли дека тоа може да се постигне со негување на македонската народна традиција преку учество во културно-уметнички друштва. Меѓутоа, две третини од испитаниците вели дека за тоа се неопходни и печатени медиуми, и радио и телевизиски емисии на македонски јазик, но и престој, школување или некаков поинаков и чест контакт со матичната македонска држава. Кон одговорите целосно се придружуваат и резултатите што се добиени преку одговорите на наредните прашања, а кои се поставени за да се испита дали кај Македонците и нивните потомци постои интерес тие подобро да го зборуваат македонскиот јазик. Во голем број случаи (82,00%) испитаниците одговориле позитивно, што може да биде од големо значење и за евентуално планирање на идната поширока стратегија за зачувување на македонската етнолингвистичка виталност во Р Србија. Тоа, пак, што во овие одговори исто така е многу важен момент, т.е. за која било спомената стратегија да стане збор, мора да се води сметка и за следниот факт: и тука, како и кај одговорите на поголем број слични прашања, припадниците на најмладата возрасна група многу помалку се грижат, односно не покажуваат особен интерес ни за сегашниот ни за идниот статус на македонскиот јазик во Р Србија.

Во врска со шестото прашање, од испитаниците беше побарано да го искажат своето мислење за иднината на македонскиот јазик во крајот каде што живеат, што, всушност, претставува перцепција на јазичната виталност. Конкретните теренски сознанија кои се стекнати за време на двегодишните истражувања, како и резултатите што се добиени преку одговорите на ова прашање, покажаа дека сите три возрасни групи во одредена мера имаат приближно исто мислење за иднината на македонскиот јазик во крајот каде што живеат, па варијаблата возраст во оваа анализа не е релевантна. Половина од испитуваниот примерок смета дека македонскиот јазик во Р Србија е „без иднина“; една четвртина испитаници тврди дека „малку Македонци го користат македонскиот јазик“; додека една десеттина вели дека „треба да влезе во институциите и во училиштата“. Ако се разгледува врз основа на трите наведени искази кои претставуваат синтетизирани одговори на поголемиот дел од анкетираниите Македонци и нивните потомци, најголем дел од испитуваниот примерок со право согледува дека треба да се преземат одредени

мерки со цел да се зачува македонскиот јазик во нивниот регион, и тоа, секако, и во рамките на македонското национално малцинство и во пошироката општествена средина, што, пак, сосема кореспондира со нивните одговори и ставови што се обработени во двата претходно објавени прилози (Станковиќ 2016, 2017), кои заедно со овој труд претставуваат една проблемска целина што е произлезена од поширокото истражување на етнолингвистичката виталност на припадниците на македонската национална заедница во **Р Србија**. Имено, припадниците на македонската етнолингвистичка заедница во Р Србија добро ја перципираат и добро ја разбираат ослабената виталност на македонскиот јазик во оваа држава.

Како што видовме преку статистичката обработка на податоците, одговорите на седмото прашање во овој блок ни говорат за некомпактноста на македонските социјални мрежи на територијата на Р Србија. Освен во неколку населби во јужен Банат, во околината на Панчево и во околината на Вршац, социјалните мрежи на Македонците и нивните потомци во другите региони на Р Србија се многу нестабилни. Во не толку голем број — дури и во Белград во кој денес, веднаш по јужен Банат, живеат најмногу Македонци (6 970) тие сочинуваат само 0,42% од населението на главниот град на Р Србија — во големите и во малите градови низ Србија припадниците на македонското национално малцинство се помешани со припадниците од другите национални групации. Се разбира, најмногу со Срби, со кои, пак, многу често стапуваат во (мешани) бракови (в. и Бошњаковиќ, Књиџар 2011: 149–150). Ваквата територијална распространетост и ваквите социјални моменти придонесуваат за значајното влијание на доминантниот српски врз малцинскиот македонски јазик. Оттаму произлегува и толку големата незаинтересираност (односно непознавањето на состојбите) за говорната компетенција на Македонците во јужнобанатските населби, која, пак, во ова истражување се манифестира со речиси незначителен вкупен број одговори на дадените прашања (Јабука 187, Качарево 140, Глогоњ 132, Плаништите 121, Вршац 114). На ова прашање главно одговараа испитаници од пунктовите во јужен Банат, каде што припадниците на македонската заедница сè уште градат релативно компактни и стабилни социјални мрежи, што во извесна мера и влијае во нивното однесување кон влијанието на соодветните идиоми на српскиот јазик, а придонесува за зачувување на македонските јазични идиоми. Оттаму, тие се и позаинтересирани за јазичната состојба во банатските населби во кои живеат поголем број Македонци, па имаат, во поголема или во помала мера, и изградени ставови кон говорните компетенции на припадниците на македонската заедница во тие населени места. Резултатите од оваа истражување покажуваат дека највисоки просечни оценки добиле македонските говорители во Јабука (4,07), Плаништите (3,24) и во Качарево (3,05) — местата со најстабилните македонски социјални мрежи во Република Србија.⁷¹

⁷¹ Повеќе за концентрацијата на Македонците во овие места и за статусот на македонскиот јазик види кај Станковиќ 2015: 59–65, 155–157.

Литература

- Бошњаковић, Ж., Књиџар, Ив. 2011: *Значај испиштивања језичких сџавова македонске националне мањине у Србији, Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту*, Чигоја штампа – Друштво за српски језик и књижевност, Београд, 125–155.
- Станковиќ, Ст. 2015: *Сџајусој на македонскиој јазик во Република Србија и неговата инџерференција со српскиој јазик на морфосинтаксичко рамниште*, Докторска дисертација, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Станковиќ, Ст. 2016: *Јазичната комџенција кај (не)билингвалните џоворители Македонци во Република Србија, Македонски јазик*, LXVII, Скопје, 185–205.
- Станковиќ, Ст. 2017: *Упошреба на јазикот кај (не)билингвалните џоворители Македонци во Република Србија, Македонски јазик*, LXVIII, Скопје, 167–182.
- Bugariski, R. 1986: *Jezik u društvu*, Prosveta, Beograd.
- Petrović, T. 2009: *Srbi u Beloj Krajini: jezička ideologija u procesu zamene jezika*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Balkanološki institut, Beograd.

Summary

This paper is the last in the series of three main components that emerged as a part of the wider research of the ethnolinguistic vitality of the Macedonian national community in the Republic of Serbia. It analyses the attitudes of Macedonians and their descendants towards the nurturing of the Macedonian linguistic (and ethnic) identity in the Republic of Serbia. After this research, it can be concluded with certainty that the level of vulnerability of the Macedonian language in this country is very high. Nevertheless, the obtained results show that the members of the Macedonian ethnolinguistic community both perceive and understand the weakened vitality of the Macedonian language in the Republic of Serbia. They are also aware of the fact that regular nurturing of language within the family and among the Macedonians themselves largely guarantees its preservation. However, in the Republic of Serbia, Macedonians and their descendants live in more compact communities only in southern Banat, mainly in the following three settlements: Jabuka, Kačarevo and Plandište. On the other hand, this is a rather positive factor that enables the Macedonian national community in that part of the Republic of Serbia to preserve its linguistic (and ethnic) identity. Namely, those are settlements with the most stable Macedonian social networks in the Republic of Serbia.